

Prosinec 2019

Senioři v České republice jako oběti i pachatelé kriminálních deliktů

HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ

První část publikace je věnována zkušenostem reprezentativního souboru tří tisíc 65- až 80letých seniorů z celé České republiky s 19 typy kriminálního jednání. Viktimizace respondentů byla zjišťována za období 12 měsíců, které předcházely výzkumu.

Obětí některého z 19 výzkumem sledovaných deliktů se stalo 41,4 % dotázaných 65- až 80 letých respondentů, přitom zhruba polovina z tohoto množství viktimizovaných osob byla zasažena více jak jedním ze zkoumaných deliktů.

Senioři byli v rámci zkoumaných kriminálních jednání oběťmi zejména majetkových deliktů. Velké množství respondentů, zhruba pětina, bylo poškozeno vloupáním do soukromých chat/chalup (21,6 %) a krádežemi, především pak krádežemi osobních věcí (9,5 %), krádežemi jízdních kol (8,9 %) a krádežemi věcí z automobilu (7,6 %). Obětí vloupání do obydlí bylo mezi seniory rovněž nezanedbatelné množství (6,4 %).

Značné bylo poškození seniorů coby spotřebitelů, a to hlavně při nákupu na prodejních zájezdech a předváděcích akcích (plná třetina z těch, kteří na prodejních zájezdech a akcích něco nakoupili). Poškozen podvodem při nákupu služeb a rovněž při nákupu zboží (ne prodejní akce) byl zhruba každý desátý senior-spotřebitel.

Obětí kriminálních jednání, která se vyznačovala tělesným násilím či hrozbami fyzickým násilím ze strany pachatelů, nebylo mezi seniory oproti očekávání zjištěno vysoké procento. Zasažení jimi uvádělo obvykle mezi cca 1 % až 2 % dotázaných. Nicméně mezi oběťmi fyzického násilí a vyhrožování fyzickým násilím, kdy pachatelem byla osoba oběti známá, byla zjištěna častá opakovaná viktimizace (31 % až 35 %).

Krádežemi v bytě/domě, po vpuštění cizí osoby seniorem do obydlí, a vylákáním finanční hotovosti cizí osobou (vč. pokusu) bylo v obou případech zasaženo po 2,2 % seniorů.

O úplatek bylo požádáno 4,4 % seniorů. K poskytnutí bezpečnostních kódů k platební kartě/on-line účtu bylo vyzváno někým podezřelým 6,2 % uživatelů těchto produktů na internetu. Zneužití svých osobních údajů uvedlo 0,7 % seniorů. Okradena o auto byla 2 % majitelů/uživatelů tohoto dopravního prostředku.

Na policii se obracely s oznámením, že se delikt stal, spíše oběti, kterým byl poškozen majetek. Násilné delikty byly oznamovány méně často, právě tak jako poškození při nákupu nějakých produktů (služeb, zboží).

Strach z kriminality (sám/a venku po setmění v okolí svého bydliště) byl zaznamenán u 40 % seniorů. Více jedinců, kteří měli obavy o svou bezpečnost, se vyskytlo mezi ženami než mezi muži a mezi obyvateli měst větších než mezi obyvateli obcí a měst menších (do 20 tis. obyvatel).

Práci policie při kontrole kriminality v místě bydliště hodnotilo téměř 70 % seniorů víceméně kladně. Práci policie ocenilo pozitivně více jedinců mezi seniory žijícími v menších obcích a městech než mezi seniory z měst velkých.

Na organizace pomáhající obětem trestné činnosti a násilí se se žádostí o pomoc obracely oběti zkoumaných deliktů minimálně. Jednalo se spíše o jednotlivce.

Dluhy byl zatížen zhruba každý desátý senior (cca 11 %). Problém se splácením dluhů měla plná pětina zadlužených seniorů. Exekuční vymáhání dluhů příznalo cca 5 % dlužníků.

DALŠÍ ZJIŠTĚNÍ

Z analýzy statistických údajů ústředních orgánů státní správy ČR vyplynulo, že u nás plynule roste počet stíhaných i pravomocně odsouzených osob seniorského věku. Tento rostoucí trend se také odráží v počtu osob ve věku šedesáti pěti let a starších vykonávajících trest odnětí svobody v českých věznicích.

Z tohoto důvodu je druhá část publikace věnována šetření, které se zaměřilo na seniory starší 65 let, kteří byli za svou trestnou činnost odsouzeni k výkonu trestu odnětí svobody ve věznicí (analýza údajů ze 40 trestních spisů)

Z analýzy 40 trestních spisů vyplynulo:

- Senioři ze vzorku pachatelů páchali zejména méně závažnou trestnou činnost. Tomu odpovídala také délka soudem uložených trestů. Téměř v polovině případů byly pachatelům uloženy krátkodobé tresty odnětí svobody do jednoho roku. Na druhé straně senioři spáchali téměř ve 13 % případů zvláště závažné zločiny (např. vraždy, znásilnění, loupež, vydírání apod.)
- Opakované záznamy v rejstříku trestů měly přibližně tři čtvrtiny zkoumaných seniorů.
- Překvapivým poznatkem z analýzy trestních spisů bylo zjištění, že až dosud netrestaní senioři, tj. bez záznamu v rejstříku trestů, spáchali nejzávažnější trestné činy (vraždy, znásilnění).
- Zkoumaní senioři měli rozdílné ekonomické i sociální postavení. Příjem většiny těchto seniorů tvořil starobní důchod. Výše přiznaných důchodů i vedlejších příjmů seniorů se však značně lišila (od 6 tisíc do 44 tisíc Kč měsíčně).
- Přibližně třetina seniorů ze zkoumaného vzorku měla dluhy (37 %) a na majetek cca 70 % dlužníků byla uvalena exekuce.
- Úzký vztah s pachatelem měla přibližně čtvrtina obětí zkoumaných seniorů (z toho ve třech případech se jednalo o zvláště zranitelné oběti-děti).

ÚDAJE O VÝZKUMU

Viktimizační výzkum proběhl v srpnu a září 2018 (byl zaměřen na zjištění viktimizace respondentů během jednoho roku před realizací výzkumu). Údaje o pachatelích kriminality byly získány z vybraného vzorku trestních spisů případů zaevidovaných v období roku 2017 justiční statistikou (databáze CSLAV).

Při výzkumu viktimizace seniorů proběhlo rozsáhlé dotazníkové šetření. Data o pachatelích trestné činnosti byla získána analýzou údajů obsažených ve vybraných trestních spisech.

Dotazníkovým šetřením bylo získáno 3047 rozhovorů s obyvateli ČR ve věku 65 až 80 let.

Údaje o seniorech-pachatelích trestné činnosti byly získány ze 40 trestních spisů.

Hlavním cílem viktimizačního výzkumu bylo zjištění míry zasažení obyvatel ve věku 65 až 80 let vybranými kriminálními delikty a získání podrobnějších informací o okolnostech viktimizace.

U seniorů-pachatelů kriminality bylo cílem zmapovat jejich trestnou činnost a popsat základní osobnostní charakteristiky dostupné z trestních spisů.

Dotazníkové šetření zkušeností seniorů s kriminálním jednáním proběhlo metodou face to face (CAPI) na reprezentativním souboru obyvatel ČR ve věku 65 až 80 let. Kvótní znaky byly: věk, pohlaví, vzdělání, velikost místa bydliště, kraj. Analýza trestních spisů se týkala případů pachatelů, kterým bylo v době spáchání trestné činnosti 65 a více let a byli odsouzeni k výkonu trestu odnětí svobody ve věznici.

TEORETICKÝ RÁMEC VÝZKUMU

Výzkum zaměřený na viktimizaci seniorské populace obyvatel České republiky kriminálním jednáním se v dnešní době jeví jako nezbytný, neboť se stále zvyšuje počet osob pokročilého věku mezi obyvatelstvem (osoby ve věku 65 a více let tvoří dnes cca pětinu populace ČR). Kriminalita páchaná na seniorech má v některých ohledech navíc svá specifika, obzvláště pokud se jedná o trestnou činnost vůči osobám nejstarším. Protože dostupnost dat o zasažení seniorů sociálně patologickými jevy je značně omezená, hledají se různé nosné zdroje informací z této oblasti. Jedním z nich jsou retrospektivní výpovědi seniorů o závadových jednáních vedených vůči nim, která jsou zachycena tzv. viktimizačními výzkumy. Realizovali jsme první rozsáhlé viktimizační šetření zaměřené speciálně na reprezentativní soubor seniorské populace u nás. Předpokládáme, že tím by mohla být zahájena v ČR tradice provádění takovýchto výzkumů, aby možných zdrojů informací o vývoji kriminálních jednání vůči nejstaršímu obyvatelstvu.

Problematika pachatelů trestné činnosti pokročilého věku, vzhledem k jejich poměrně nízkému počtu, stojí zatím mimo hlubší zájem české odborné veřejnosti. Přesto je zřejmé již dnes, že s postupným nárůstem množství těchto pachatelů se bude zanedlouho jednat o tematiku aktuální. S ohledem na potřebu cílené prevence sociálně patologických jevů ve společnosti budou poznatky týkající se osob starších 65 let nabývat na důležitosti.

Celý výzkum je k dispozici [zde](#).